

Äntligen vår!

Efter en lång, lång vinter är det nu äntligen vår! Här kommer ett nummer med lite att tänka på runt kalvning, vi tar upp om inför bete och lite nyheter i reglervärden.

Med vänlig hälsning

Red. Stina Stabo

Kalvning hos mjölkkor

Nu i den ofta intensivare kalvningsperioden kan det vara bra att fundera igenom hur man bäst kan "coacha" sina mjölkkor in i nästa laktation och hur man undviker hälsostörningar hos den nykalvade kon. Vi vet ju alla att i anslutning till kalvningen inträffar de flesta störningarna och därmed bör vi tänka på att sintiden inte är slutet på förra laktationen utan starten på nästa!

I kokontrolldata ser vi en stor spridning mellan besättningar vad gäller produktion och hälsa hos våra nykalvade kor – hos många finns alltså en stor potential att optimera kalvkons skötsel. Att ställa om från sinko till mjölkande ko innebär förutom flerdubbel ämnesomsättning även en omställning av våmfloran samt åtkapaciteten. Från att ha hyst ett skrymmande foster och veckorna kring kalvningen därför bli mätt redan efter knappt 10 kg ts foder till att 1-3 månader senare maximera foderintaget först vid 25-30 kg ts krävs noggrann anpassning av foderupptrappningen. Om ej kon presenteras laktationens fodermedel minst 3 veckor före kalvning är risken att kon hamnar i kalvningsstressen samtidigt som det är kaos och ineffektivitet i våmfloran. Att ge ett anpassat sinmineral månaden före kalvning ger rätt mineralbalans och ett bra infektionsförsvar både för kalv och för ko.

Ett vanligt dilemma är att kor inför sinläggning har lätt för att lägga på hullet. Försök därför att strikt gruppera bort dem från de höglakterandes energitäta foderstat. Undvik att ha högre hullpoäng än 4 på kon vid sinläggning. En fet kalvko tappar lättare hull har sämre foderintag och hamnar därmed i djupare energisvacka än en ko med normalhull. Tänk på att kon inte bör bantas under sintiden. Ett bra mått på hur sintiden fungerat är att iakttä hur kon äter på kalvningsdagen. Ju mer hon äter desto högre betyg och bättre förutsättningar för en hållbar

laktation. Om aptiten sviktar är extra omsorger ex. i en lugnare VIP-avdelning för den individen av största värde.

Genom att försiktigt börja trappa upp kraftfodret redan 3 veckor före kalvning till en giva av max 2-4 kg vid kalvning, beroende på ålder, undviker man att den nykalvade kon med sin låga konsumtionsförmåga (skrymmande kalv tar foderplats) utöver kraftfodergivan inte orkar med det nödvändiga strukturrika grovfodret. Om kraftfodret trots allt får dominera foderstaten finns det stor risk för obalanserad tarmflora och toxinvandring ner i klövarna. Fångsymptom av varierande grad fås som visar sej i sulblödningar vid nästa verkning och om det ej åtgärdas finns risk för klövsulesår på blödningens plats. Veterinärbehandling, mjölkavbräck och utgallringsrisk. Liksom urkon prioriterar vår moderna ko näringsmässigt i första hand sin egen överlevnad (annars risk att rasen dör ut). Sen kommer mjölkproduktionen (kalvens överlevnad) och lägst prioriteras att komma igång med ny brunst / ägglossning (ny avkomma). Hur hon klarar dessa utmaningarna beror till stor del på hur hon energiförsörjts.

Varje ko har en oundviklig energisvacka 4-6 veckor efter kalvning. För att klara energibalansen tar kon av hullet (naturligt men mycket ineffektiv energianvändning), vilket anstränger levern och även försämrar kons immunförsvar. Därmed ökar inte bara acetone-misken utan även risken för kalvningsförlamning, kvarbliven efterbörd, livmoderinflammation och mastit.

I undersökningar har man sett att många kor har låga kalkvärden utan att ha klinisk pares. Dessa kor hinner inte mobilisera kalk från skelettreserverna och fodret i takt med att mjölkbildningen ökar sitt kalkbehov. Därmed hamnar kon i både sänkt immunförsvar och försämrad muskelfunktion. I kombination med den nykalvade kons redan sänkta immunförsvar och lägre foderintag ökar risken för utdragna kalvningar, kvarbliven efterbörd, livmoderframfall, livmoderinflammation, sänkt våmaktivitet och mastit. Man förebygger genom att undvika feta sinkor, begränsa kalkintaget under sintiden (kon måste tränas att mobilisera kroppskalkreserven), ge rikligt med magnesium (sinmineral), begränsa kaliumintaget, ge kalkkapslar före kalvning. Undvik även att flytta kon från flocken tidigare än ett dygn före kalvning och glöm inte att erbjuda kon ljummet vatten i fri tillgång direkt efter kalvning.

Genom att bjuda kon så smakligt foder som möjligt och med hög smältbarhet (glöm dock inte strukturen) kan man förhindra en för stor hullförlust (max 1 hullpoäng). Ges korna en mix är det viktigt att den inte kan sorteras för då fås en varierande foderstat beroende på hierarki /tid på dygnet. Separat kraftfoder trappas upp med högst 0,5 kg/dag. Det är gynnsamt att foderbordet är väl försett med foder helst 23 timmar/dygn. Såväl för gångtrafiken som liggbåsets val är överbeläggning ett absolut hot för både djurhälsan och totalekonomin. Cornelluniversitetet rekommenderar en belägningsgrad kring 95% både med avseende på liggbås och ätutrymme till nykalvade. Kons vilobehov är 12-14 timmar inklusive minst 6 timmar idissling. Hon äter helst 9-14 mål/dygn under ca.6 timmar. Undvik därför mer än en timmes väntetid kring varje mjölkning.

Håll koll på juverödem vid kalvningen vilket kan bero på för mycket kraftfoder och/eller kaliumgivor. I väntan på kalvningen kan en lugn halmad gruppbox vara utmärkt men under kalvningsdygnet är en väl rengjord ensamkalvningsbox absolut att föredra. Anledningen är dels att hygien ej går att fullfölja då den inte kan rengöras emellan varje kalvning, samt att hierarkin korna emellan lätt blir ansträngd och kalvarna både kan förväxlas och ej alltid dricker råmjölk från rätt ko. Försök placera boxen så kon kan se den övriga flocken vilket minskar separationsstressen.

Att söka sinlägga successivt under högst en vecka har Martin Odensten väl dokumenterat. Planeringen är lättare med ett så enhetligt komaterial som möjligt. Komplettering med spenförslutande pasta – "Boviseal" – kan provas på kor som läcker mjölk när de sinläggs, om veterinären anser att det är nödvändigt för att för att undvika bakterieinväxt i juvret från liggbåsets strö. Streptokoccus berisbakterien är en vanlig mastitbakterie som trivs i och växer in från ströadden. Byt till rent strö dagligen både till lakterande och sinande kor, vilka är extra känsliga innan spenkanalens keratinskikt täppt till kanalen. Detta tar ca.3 veckor. Även starkt mjukgörande spendip är gynnsamt under dessa veckor. För antibiotikatuber bör alltid strategin bestämmas ihop med behandlande veterinär men följande råd utifrån kokontrollens juverhälsoklasser kan vara vägledande: 0-2 behandla ej. 3-4 bör undersökas och utifrån undersökningsfynd behandlas. 5-7 behandlas med sintuber och bör odlas. 8-9 undvik behandla om mer än 4 månader lång inflammation då resultatet kan förväntas vara dåligt. Tänk på att alla sintidsbehandlingar ska journalföras och anges som kod 78 i kokontrollen så att effekten av behandlingen lätt går att följa upp. Ha gärna en fast rutin för kontroll av de nykalvade kornas juverhälsostatus. Paddla gärna alla kor innan

deras mjölk börjar gå i tanken. Då är man beredd på hur de påverkar tankcellhalten samtidigt som man direkt kan ta en bakterieodling för vetskap om eventuellt smittläge och gruppering/framtidsplanering av kon. Att kon är välförberedd kommer ju också den nyfödda kalven till godo i form i bl.a. optimal råmjölk. Dock kan vissa kor och speciellt den unga kon ha lägre immunoglobulinhalt, varför det alltid är viktigt att mäta med cholostrometer innan man väljer att frysa ner. Man bör frysa i så tunn förpackning att den kan tinas på ½ timme.

Kan man ge 3-4 liter råmjölk inom 2 timmar efter födseln och sen gärna 2 givor till första dygnet har man lagt den absolut bästa grunden för kalvens hälsa. Ge sen minst 8 liter mjölk med minst 1,5 liter/giva. För att utveckla sin våmslemhinna optimalt och bli mätt även efter avvänjningen behöver kalven både ett specialanpassat kalvpellets och mjält bladrikt hö redan efter 1 vecka.

Denna innefoderstat bör följa kalven även då den vid 3 månader kommer ut i sommar. Betänk alltid parasitrisken med fjolårets kalvfälla och byt till ny. Coccidiediarren kan annars komma som på beställning redan efter en vecka. I släptåg på en diarré fås ofta även lunginflammation, vilken är viktig att behandla redan på en kalv som andas tungt och har feber. Alltså innan kalven börjat hosta.

Då kalven gått sina dagar med kon bör den hamna i en väl rengjord miljö tillsammans med högst 4 andra kalvar. Efter 3-4 veckor kan sen gruppen maximeras till 8-10 kalvar med högst 1 månads åldersskillnad. Låt inte gruppens kalvar blandas med andra grupper förrän tidigast ett par veckor efter avvänjning. För att kunna erbjuda kalven en smittfri mjölk men ändå ta tillvara synligt bra mjölk från kor med höjt celltal, vilken ju utgör smittrisk, kan man numera både pastörisera, kyla ner och dosera ut en till rätt temperatur uppvärmd helmjölksgiva i den s.k. Mjölktaxin. Därmed ges möjlighet att ta till vara även bakteriesmittad mjölk under förutsättning att den är synbart frisk. Synbart förändrad mjölk innehåller otillräcklig näring och för hög smittrisk för kalven och ska kastas.

*/Rose-Marie Winroth, veterinär på
Husdjurföreningen Sverige*

Grovfoder 2011

Inför vallskörden 2011: planera och agera för att ta en så *tidig skörd som möjligt*. I förra numret presenterade vi forskningsresultat som visar att tackor under sendräktighet och digivning kan äta betydligt mer av ett tidigt skördat ensilage än av ett senare skördat ensilage. Som ett resultat växer lammen bättre och tackorna tappar mindre hull. Svensk forskning har nu visat att tackor kan äta betydligt mer grovfoder än vad utfodringsrekommendationerna säger. Mer forskning på området och en ändring av rekommendationerna behövs. Studien överensstämmer med annan forskning som visat att det inte är så enkelt som att kompensera sent skördat ensilage med mer kraftfoder för att få en viss tillväxt. Jämförelser inom samma studie föreslår att tidigt skördat ensilage har potential att vara mest lönsamt vid vinterlamning (slakt på vårvintern) i skogsbygder där vallfodret är billigare tack vare höga miljöersättningar och kompensationsbidrag. I slättbygder med låg miljöersättning och vid höstslakt är de ekonomiska fördelarna med tidigt ensilage något mindre.

Gasbrand, var vaksam vid betespremiären

Gasbrand drabbar främst unga lamm på vårbete och orsakas av en Clostridiebakterie (*Clostridium perfringens*) som producerar ett dödligt gift. Bakterien finns normalt i tarmen hos får och aktiveras då lammen plötsligt ökar kolhydratintaget till exempel i samband med betessläpp eller vid flytt från ett svagt till ett kraftigt bete. *Man ska därför undvika snabba foderbyten* och vaccinera när det föreligger risk. Vaccinering är tillåten i ekologiska besättningar om det finns ett uppenbart behov, och alternativa behandlingsmetoder inte anses ha tillräcklig effekt. I specifika fall kan förebyggande vaccinering tillåtas efter godkännande av kontrollorganet. Kontakta kontrollorganet om du är osäker på vad som gäller. Symptom: Gasbrand har ett snabbt förlopp och yttrar sig genom att djuren får kramper, ligger och sparkar och tuggar med saliv runt munnen. Om man får ett utbrott, flytta genast flocken till ett magert bete eller ta in dem och utfodra med hö och halm tills ca 3 dagar efter att det sista lammet dött. Det är vanligast att man vaccinerar tackorna 8-10 v innan lamning. Lammen är då immuna till ca 3 månaders ålder. Är lamm till vaccinerade tackor äldre än 3 månader vid betessläpp kan vaccinationen förstärkas vid 2-3 månaders ålder och åter 1-1,5 mån senare. Lamm till ovaccinerade tackor kan vaccineras redan under de första levnadsveckorna med en upprepning 4-6 v senare.

Parasitstatus?

Tänk på att det börjar bli dags att ta träckprov från tackorna för att få en bild av parasitläget i besättningen innan betessläpp. Fårhålsvården rekommenderar att man tar ca två matskedar färsk träck från sex djur (gärna ungtackor) i separata plastpåsar och skickar för analys. Mer information hittar du bland annat hos Djurhålsvården www.svdhv.se och Vidilab www.vidilab.se.

100% ekofoder

Nu är det sista året som icke certifierat foder (max 5% av årskonsumtionen) är tillåtet i ekogrisbesättningar. Från och med 1 januari 2012 är det 100% certifierat foder som gäller. Det är viktigt att redan nu planera för 100% KRAV-foder så att övergången blir så smidig och ekonomisk som möjligt. För 2011 års foderstat: Kom ihåg att beräkningen av foderandelar görs per djur, inte per besättning och år eller livstid (om under ett år).

Nytt energivärderingssystem för gris

Att det finns olika fodervärderingssystem i olika länder känner du kanske till. Det gör det förvirrande och omständigt att jämföra foderanalyser och forskning mellan länder. Det svenska energivärderingssystemet för gris, omsättningsbar energi (OE), byts nu ut till ett nettoenergisystem (NE). Vad är fördelarna med ett nettoenergisystem? Det är mer representativt för vad som faktiskt sker i kroppen, eftersom det visar den energi i fodret som djuret faktiskt kan utnyttja till mjölkproduktion och tillväxt. Till skillnad från OE tar NE alltså hänsyn till att kroppen använder olika mycket energi för att bryta ner foder beroende på struktur och sammansättning. Till exempel utnyttjar äldre djur energin i fiberrika produkter bättre än yngre, växande djur. Att ange ett foders energivärde så korrekt som möjligt är även intressant för både säljare och köpare av fodret eftersom foderpriset generellt är kopplat till energivärdet, med undantag för mineraler, vitaminer och rena aminosyror. I NE-systemet finns två energivärden för varje foder, ett för vuxna djur NEs och ett för växande djur NEv. Vad händer med nyckeltalen? De får en annan nivå med en omvandlingsfaktor på 0,75. Exempel: Energiförbrukning slaktgris = 3000 MJ motsvarar ca 2250 MJ NE. Foderkostnad per MJ = 13 öre/MJ ger en kostnad på 17,3 öre/MJ NE.

/Victoria Thullier, Hushållningssällskapet, Storvik

